

Малиш Ярослав, здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Телійчук Віталій Григорович, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент

ДЕЯКІ ТАКТИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СПІЛКУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ТА ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО ОПИТУВАННЯ

Оперативно-розшукову діяльність зазвичай розглядають у двох аспектах: практичному та теоретичному. Практичний забезпечується постійним застосуванням оперативними працівниками засобів і методів ОРД під час виконання своїх обов'язків. Теоретичний – науковими розробками та напрацьованим роками досвідом, сконцентрованим у методичних рекомендаціях та у настановних документах. Серед них і психологічний доробок, який зумовлює виникнення та розвиток окремої галузі знань – психології ОРД, потенціал якої не повним обсягом використовується для розв'язання практичних завдань, що часто пов'язано з недооцінюванням важливості вирішення теоретичних проблем. Це стосується і діяльності працівників оперативних підрозділів, які здійснюють оперативне (розвідувальне) опитування, головною ознакою якої є конфіденційність, а часто й конспірація.

Окреслене й зумовлює необхідність комплексного розгляду питання тактико-психологічних засад у процесі оперативного (розвідувального) спілкування оперативного працівника з джерелами отримання необхідної інформації.

Перш за все, слід дослідити означене питання з розгляду термінології, яка застосовується у різних наукових галузях, і визначити її застосування через призму оперативно-розшукових наук.

Отже, оперативне опитування – одна з оперативно-розшукових дій, що полягає у збиранні працівниками відповідних правочинних органів первинної фактичної інформації зі слів опитуваної особи, що має значення для вирішення завдань ОРД шляхом спонукання ними цієї особи (у тому числі з використанням правомірних тактичних прийомів) до надання відповідей на запитання, які їх цікавлять і входять до їх компетенції [1, с. 65–74].

Також, окреслюючи поняття ОРД, як слушно зауважує М. А. Погорецький, слід ґрунтуватися на концептуальних засадах людської діяльності, сформульованих, зокрема, у філософській, психологічній та іншій літературі [2, с. 153]. Тому дослідження поняття у площині діяльності оперативних працівників під час проведення оперативного опитування є лише окремим видом такої поведінки.

Визначення цієї поведінки має ґрунтуватися на усталених соціально-психологічних поняттях, зважаючи на сутність професії, а також зумовлюватися службовим становищем і змістом ОРД. Адже йому одночасно доводиться зосереджувати увагу на тактиці встановлення довірчих стосунків, і на отриманні потрібної інформації.

Залежно від конкретної ситуації, опитування може бути попередньо підготовленим або непідготовленим.

У першому випадку ретельно вивчають особистість людини, з якою має проводитися спілкування, її інтереси, ставлення до події, що є предметом спілкування, сильні й слабкі особистісні властивості тощо. Однак таке буває нечасто, оскільки, частіше оперативний працівник не знає заздалегідь джерело, з яким йому доведеться спілкуватися. Тому, найбільш поширеним є другий шлях – діагностування об'єкта безпосередньо під час спілкування.

За критеріями об'єктів вирізняють оперативне опитування осіб: дружньо настроєних; нейтральних; та таких, які до спілкування з правоохоронними органами настроєні негативно.

Так, опитуючи осіб першої категорії, необхідно мати на увазі, що мотивація надання ними свідчень може бути різноманітною. Іноді основним мотивом є бажання допомогти встановити істину оперативному працівникові щодо злочинної події, але об'єкт може виявляти й бажання відвести підозру або від іншої людини, або й від себе.

Опитуючи другу категорію осіб, беруть до уваги відсутність мотивів приховування інформації, тому такі об'єкти оперативного спілкування зазвичай більш цінні й корисні. Набагато складніше вести опитування вороже настроєних осіб, сприймання яких найчастіше асоціюється з підозрою в причетності їх до злочинної діяльності.

У будь-якому випадку оперативний працівник має заздалегідь продумати свою поведінку, зважаючи на специфічні психологічні риси особистості опитуваних, а також істинного предметного інтересу опитування. Обов'язково беруть до уваги, що реакція опитуваних на запитання, які їм ставляться, може бути найрізноманітнішою. Проте в ній завжди (за умови, якщо людина психічно повноцінна) є своя логіка і сенс. Тому на будь-яку непередбачувану реакцію працівник, що проводить оперативне опитування, має відповідати адекватно її змісту та закономірностям.

Таким чином, можна зробити висновок, що однією з головних умов успішних довірчих стосунків із джерелами інформації під час проведення

оперативного опитування є попереднє вивчення індивідуальних особливостей осіб, з якими буде проводитися спілкування. Ті самі прийоми і способи їх налагодження у разі застосування до різних людей можуть мати різні, а то й протилежні результати. Тому особливого значення набувають знання про індивідуальні особливості осіб за психологічними, соціальними і фізіологічними чинниками, щільно пов'язаними між собою.

1. Шилін М. О. Оперативне опитування як метод отримання оперативної інформації. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. 2002. № 1, ч. 2. С. 65–74.

2. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія. Харків : Арсіс, 2007. 576 с.

3. Козлов В., Козлова А. Техники управления агрессией : аудиокнига // Kodge.ru: библиотека книг. URL: <http://www.kodge.ru/14194-tekhnikiupravlenija-agressiejj-audiokniga.html> (дата звернення: 22.10.2020).

Малюк Василь Васильович,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ВЧИНЮВАНИМ ЗЛОЧИННИМИ СПІЛЬНОТАМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Завдання оперативних працівників – виявлення фактів злочинних дій (тобто, конкретних дій, за які передбачені певні санкції), в процесі вирішення якого ними здобувається первинна оперативна інформація, що в подальшому підлягає перевірці з метою визначення в діях особи ознак конкретного кримінального правопорушення. Тому оперативні працівники повинні мати знання щодо проявів злочинної діяльності, і відповідно, у загальній оперативній інформації визначити та зафіксувати факти, які в підсумку складуть елементи складу конкретного кримінального правопорушення. Прояви злочинної діяльності суб'єктів злочинного впливу, інших учасників злочинних спільнот раніш фіксувалися на рівні оперативної інформації, але кримінально правові норми, за якими можна було кваліфікувати дії осіб, які створювали та здійснювали керівництво злочинними спільнотами, позиціонували себе у соціумі як «вори в законі» тощо – за весь час існування злочинних спільнот були відсутні. Відсутність відповідних норм створювали проблеми правозастосовчої практики, оскільки були відсутні елементи складів певних кримінальних правопорушень, то, відповідно, був відсутній предмет